

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMEN ADAYLARININ AFETLERE YÖNELİK İNANIŞLARININ İNCELENMESİ¹

Doç. Dr. Adem ÖCAL²

Arş. Gör. Erdal YILDIRIM³

Arş. Gör. Hamza YAKAR⁴

Arş. Gör. Erdi ERDOĞAN⁵

Öz

Afetler, her ülkenin bir gerçeği olmakla birlikte, hakkında bilgi eksiklikleri ve yanlış inanışlar içeren birtakım durumları barındırmaktadır. Bu yanlış inanışlar hem toplumsal yapıya hem de ekonomik yapıya zararlar vermektedir. Bu açıdan bakıldığında, bilinçli ve duyarlı bir toplum oluşturma noktasında yanlış inanışların düzeltilmesi gerekli görülmektedir. Türkiye’de afetlere ilişkin konuların öğrencilere aktarıldığı; eksik ve yanlış inanışlara karşı doğru ve bilimsel bilginin öğretildiği lisans programı olarak Sosyal Bilgiler Eğitimi ön plana çıkmaktadır. Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışları betimlenmeye çalışılacaktır. İlgili alan yazında afetlere ve afet eğitimine yönelik birçok çalışma bulunmasına rağmen, afet mitlerine ilişkin öğretmen adaylarıyla yapılan çalışmaya rastlanılmamıştır. Araştırma nicel yaklaşıma uygun tasarlanmış olup, tarama desenindedir. Araştırmanın örneklemini, 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Ahi Evran Üniversitesi, Aksaray Üniversitesi ve Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilgiler Eğitimi lisans programına devam eden 252 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma verilerinin toplanmasında alan yazın taramasının ardından araştırmacılar tarafından afet inanışlarına yönelik 5’li likert tipindeki anket formu geliştirilmiştir. Ardından uzman görüşlerine sunulmuş, pilot uygulamaya tabi tutulmuş, güvenilirlik ve geçerlilik çalışması yapılmıştır. Araştırma sonucunda, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik bazı mitlere sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca, cinsiyet, sınıf ve afet deneyimi açısından anlamlı bir farklılığa rastlanılmazken, üniversite değişkeni noktasında anlamlı bir farklılık belirlenmiştir. Çalışmanın sosyal bilgiler eğitimi, afet, afet eğitimi ve öğretmen eğitimi konusunda çalışanlar açısından faydalı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Afet, İnanışlar, Sosyal Bilgiler, Afet Eğitimi.

Examination of Social Studies Prospective Teachers’ Beliefs on Disasters *Abstract*

The concept of disaster includes such circumstances as lack of information about itself and fallacies besides disasters are the reality of each country. These fallacies damage both social structure and economic structure. When considered from this point of view, it is necessary to correct these fallacies to form a conscious and sensitive community. In Turkey, social studies education stands out as an undergraduate program in terms of conveying disaster topics to students, teaching right and scientific knowledge as opposed to deficient beliefs and fallacies. In this research, it will be tried to describe students’ beliefs about disasters. Although there are many studies about disaster and disaster education, any study which is related to disaster myths conducted with prospective teachers has not been encountered. The research which is designed in accordance with quantitative approach is survey pattern. The research sample consists of 252 students who go to social studies education undergraduate programme in Ahi Evran University, Aksaray University and Kırıkkale University in 2015-2016 academic year. Collection of research’s data, after literature review, survey form about disaster beliefs which comprises of five point likert about, developed by researchers. Then, this survey form was presented to expert opinion, pilot scheme, reliability and validity done by researchers. In the end of the research, it is reached that social studies prospective teachers have some myths about disasters. Besides, while there is no significant difference in terms of variable of gender, class level and disaster experience, significant difference appears in variable of university. It is considered that this study will bring benefit to researchers who study in the field of social studies education, disaster, disaster education and teacher education.

Keywords: Disaster, Beliefs, Social Studies, Disaster Education.

- 1 Bu çalışma “International Conference on Social Sciences and Humanities” adlı konferansta sözlü bildiri olarak sunulmuştur.
- 2 Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitim Anabilim Dalı. ocadem@gmail.com
- 3 Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitim Anabilim Dalı. erdal.yildirim@gmail.com
- 4 Ahi Evran Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitim Anabilim Dalı. hmzyakar@gmail.com
- 5 Kırıkkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitim Anabilim Dalı. erdierdogan90@hotmail.com

Giriş

Yeryüzündeki işleyişin bir parçası olarak afetler, insanoğlunun dünya üzerinde farklı yerlerde ve farklı şekillerde karşılaştığı gerçekliklerden biridir. Mekân ve birey etkileşimin somut göstergelerinden olan afetler, birey davranışlarını şekillendirerek, yerleşmiş olan kültürü biçimlendirebilmektedir. Bu açıdan günümüz toplumlarında afet bilinci ekseninde bireylere, günlük yaşamsal faaliyetlerini korumak için afetlerle baş etme gibi önemli görevler yüklenmektedir. Böylece mekânsal özelliklere bağlı olarak her toplumun kendine özgü davranış örüntüleri oluşturması gereklilik haline gelmektedir. Bu durum da “afet kültürü” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Afet kültürü, Özşahin ve Kaymaz (2013) bu kavramı, “Afet kültürü, belirli bir yerde ve belirli bir grup insan tarafından meydana gelen afetler karşısında insanlar tarafından geliştirilen ve paylaşılan bilgi ve davranış kalıplarının tamamı olarak değerlendirilebilir” şeklinde tanımlamaktadır.

Toplumsal devamlılığı sağlamak için gereklilik haline gelen bu kültürel süreci oluşturmak, bireylerin mekâna ilişkin bilincini ve kontrolünü arttırmak için, özellikle gelişmiş ülkelerde teknolojinin de yardımıyla afetlere yönelik izleme çalışmaları, etki azaltma planları gibi bir dizi önlem alınmaya çalışılmaktadır. Böylece mekânsal özelliklere bağlı kültürün oluşturulması amaçlanmaktadır. Fakat tüm bu çabalara rağmen, toplumların halen beşeri faktöre gerekli önemi vermediği görülmektedir. Bu hususta, Cashman & Cronin (2008) de, afetlere yönelik oluşturulan koruyucu mekanizmalara rağmen, insan faktörü bağlamında psiko-sosyal alana yönelik çabaların geri planda kaldığına ve bu alana gerekli önemin verilmediğine değinmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, planlamada, müdahalede, iyileşmede ve etkiyi azaltmadaki nitelikli çaba, afetlere yönelik sorunsuz bir işleyişin ortaya çıkarılmasını mümkün kılmamaktadır. Çünkü her ne kadar afet yönetimi döngüsünde sorunsuz bir işleyişi sağlasak da, günümüzde afetlere yönelik yapılan yanlış uygulamalar ve hızla yayılan mitolojik inanışlar, sağlıklı işleyen süreci sekteye uğratmaktadır (Alexander, 2007). Doğru olmayan ya da gerçekliğin farklılaştırmış hali olarak tanımlayabileceğimiz mitolojik inanışlar, afet döngüsünün etkililiğini azaltmakta, bireyleri farklı düşünsel yapılarla sevk ederek, fiziksel ve psikolojik hasara maruz kalmalarına neden olmaktadır (Altıntaş ve diğ., 2009). Afet planlarında ve müdahalesinde bireylerin sahip olduğu mitler, birçok profesyonel tarafından göz ardı edildiği için zararlı sonuçlar ortaya çıkmaktadır (Etkin, 2016). Giderek artan mitlerin yayılımını tetikleyen bir dizi etken vardır. Fakat bunları kültür ve medya başlıkları altında toplamak mümkündür.

Kültür, topluluklara geçmişini aktaran, geleceğine de ışık tutan önemli bir mekanizmadır. Toplumsal bir birikim olarak ifade edilebilecek olan kültür kavramı, bireylerin günlük yaşamından, eğitim süreçlerine, aile yaşantılarından, toplumsal ilişki ve bilince kadar birçok alana etki etmektedir (Tanrıku, 2014). Dinamik bir sürece sahip olan kültür, afetlere yönelik algılarda da bir aktarıcı rolünü üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında, afetleri algılamada bireylerin ve toplulukların dünya görüşleri önemli rol

oyynamakta, bu birikimler okuryazar toplumlarda hikâyeler ve dil gibi aktarıcı rolü oynayan araçlarla, okuma yazması olmayan toplumlarda ise sözel bir süreç olarak kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır (Cashman & Cronin, 2008). Eğer bu aktarım sürecinde yanlış inanışlar düzeltilmezse, gelecek nesillerin de tıpkı geçmişte olduğu gibi çeşitli sorunlarla karşılaşmaları ihtimal dâhilindedir. Diğer önemli bir etken ise kitle iletişim araçlarıdır. Bu inanışların ortaya çıkarılmasında ve davranışa dönüştürülmesinde kitle iletişim araçları temel kaynaklardan birini oluşturmaktadır (Nogami, 2015; Rodriguez, Trainor & Quarantelli, 2006; Wenger, Dykes & Sebok, 1975; Cvetković & Stanišić, 2015). Yanlış enformasyonun (afetin getirdiği yıkım, ölü ve yaralı sayıları vb.) geniş kitlelere ulaşması, toplum belleğini şekillendirici bir etkide bulunmaktadır. Böylece birçok yanlış inanış kişiler tarafından farkında olmaksızın edinilmektedir.

Diğer bir açıdan bakıldığında ise tüm bu olumsuzluklara rağmen eğitim kurumlarının gücü belirlemektedir. Eğitim kurumları yaygın etkisiyle beraber toplumu afetlere hazırlayıcı bir rol üstlenebilmektedir (Izadkhan & Hosseini, 2005). Devletlerin etkili araçlarından biri olan okullar, bireylerin sahip olduğu yanlış inanışları gidermede etkin bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda, okul öncesi eğitimden başlayan afet eğitimi süreci, ilk, orta ve yükseköğretime kadar sürdürülerek, afetlere yönelik eğitim süreci süreklilik ekseninde gerçekleştirilebilir. Bu süreç, oyunlar, posterler, rol oynama etkinlikleri, hikâyeler, akran diyalogları, broşürler vb. birçok farklı şekilde desteklenmelidir (Izadkhan & Hosseini, 2005). Afetler hakkındaki yanlış inanışların düzeltilmesi noktasında diğer bir etken de teknoloji ve bilimdeki ilerlemelerdir. Bu gelişim sayesinde gözlenemeyen birçok olgu gözlenmiş ve bilgi birikiminin artmasıyla beraber mitolojik yönelimler kaybolmaya yüz tutmuştur (Bhandari, 2014). Fakat tüm çabalara rağmen afetlere yönelik yeterli farkındalık halen kazandırılmamaktadır.

Sosyal Bilgiler ve Afet Eğitimi

Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Avustralya ve Türkiye gibi ülkelerde, ilk ve orta öğretim sürecinin temel derslerinden birini sosyal bilgiler oluşturmaktadır. Bu ders kapsamında vatandaşlık bilincinin oluşturulması, kendini gerçekleştiren ve sosyal alanın işleyişinin farkında olan bireylerin yetiştirilmesi istenilmektedir. Tüm bunları kazandırmak için de geçmişte yaşanmış, günümüzde yaşanmaya devam eden ve geleceğe uzanacak olan insan etkinliklerine değinilmektedir (Ellis, 2010). Özellikle de insan ve çevre arasında sürdürülen etkileşim süreci ön plana çıkmaktadır.

Bu açıdan bakıldığında insanların, çevre ve doğayı etkilediği, bunun bir karşılığı olarak da eylemlerinin sonuçlarını üzerlerinde hissettiği görülmektedir. Bu etkileşim sürecine etki eden olgulardan biri olarak da, afetler belirmektedir. Afetler, tarihsel süreçte devamlılık arz eden ve bireyin yaşamına doğrudan etkide bulunan olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum bireylerin, fiziksel, psikolojik ve ekonomik hasarlara maruz kalmalarına neden olmaktadır. Böylece, hem afetlerin bireylere verdiği zararı önlemek, hem de gelecek nesillerin daha bilinçli hareket etmesini sağlamak için eğitimciler ve pedagoglar afetlere yönelik çalışmalara yönelmişlerdir.

Bunun bir yansıması olarak da afet eğitimi ara disiplin alanı belirlemiştir. Afet eğitiminin amacı Hyoko 2005-2015 aksiyon çerçevesine (2005) göre, afetlerin sosyal ve ekonomik olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla güvenlik ve baş edebilme kültürünün oluşturulması olarak belirtilmiştir (Johnson, Ronan, Johnston & Peace, 2014).

Sosyal bilgilerin afet konularıyla ilgisi ise National Council for the Social Studies [NCSS] (1993) tarafından ders kapsamında coğrafya ve doğa bilimlerine ilişkin yeterliliklerin kazandırılması aracılığıyla vurgulanmıştır. Bu duruma ilişkin Zarrillo (2008) da, sosyal bilgilerin çekirdeğindeki bilim dallarından birini coğrafyanın oluşturduğunu ifade etmektedir. Coğrafyanın, sosyal bilgiler eğitimi sürecindeki misyonu ise coğrafi pencereden modern dünyaya bir bakış açısı kazandırmaktır (Segall & Helfenbein, 2008). Aynı zamanda coğrafi unsurlar hakkında bilgi sahibi olunması ve yanlış inanışların düzeltilmesi de bu ders kapsamındaki beklentiler arasındadır. Toplumlar da görülen afetlere yönelik yanlış inanışlar da coğrafi boyutun içinde yer almaktadır.

Sosyal bilgiler bu noktada önemli bir görev üstlenmektedir. Özellikle sosyal bilgiler, bünyesinde barındırdığı eleştirel ve yansıtıcı düşünme becerisi, afet konuları ve yoğun bir akış gösteren enformasyonun sınanması sağlayan medya okuryazarlığı becerileri aracılığıyla geleceğin bireylerinin afet mitlerinden korunmalarına yardımcı olabilir. Izadkhan & Hosseini'nin (2005) de belirttiği üzere, öğrenciler yetişkinlere oranla afetler konusunda yeni bilgilerin kabulüne daha yatkındırlar, bu yüzden sosyal bilgiler dersi öğrencilerin mitolojik inanışlarını doğru bilgilerle değiştirmede etkin rol oynayabilmektedir.

Afet eğitimi ve afetlerle ilgili sosyal bilgiler dersi kazanımları ve afetten korunma ve güvenli yaşam ara disiplin kazanımları Tablo 1 ve 2'de de gösterildiği üzere Türkiye'de sosyal bilgiler dersi öğretim programında da yer almaktadır (Milli Eğitim Bakanlığı [MEB], 2005):

Tablo 1

Sosyal Bilgiler Ders Programlarında Afet Eğitimi ve Afetlerle İlgili Kazanımlar

Sosyal Bilgiler	4	Yaşadığımız Yer	8. Doğal afetler karşısında hazırlıklı olur.
	5	Bölgemizi Tanıyalım	5. Yaşadığı bölgede görülen bir afet ile bölgenin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir.
			7. Yaşadığı bölgede görülen doğal afetlerin zararlarını artıran insan faaliyetlerini fark eder.
	6	Ülkemiz ve Dünya	4. Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder.
7	Ülkeler Arası Köprüler	2. Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir.	
		3. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.	

Sosyal bilgiler öğretim programında sarmal bir anlayışın hâkim olduğu görül-

mektedir. Bu açıdan bakıldığında, 4. sınıfta verilmeye başlanan afetlere ilişkin bilgiler, 5., 6. ve 7. sınıfta da devam etmekte, bireylerin afet bilinci noktasında nitelikli duruma getirilmesini amaçlayan bir süreç izlenmektedir. Belirtilen kazanımlar ışığında, sosyal bilgiler dersinin afet eğitimi ve afet bilinci kazandırma noktasında ön plana çıktığı görülmektedir. Bu nedenden dolayı, sosyal bilgiler dersini formal eğitim sürecinde verecek olan sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere ilişkin mitolojik inanışlarının belirlenmesi araştırmanın çıkış noktasını oluşturmaktadır.

Tablo 2

Sosyal Bilgiler Ders Programlarında Afetten Korunma ve Güvenli Yaşam Ara Disiplin Kazanımları

Sosyal Bilgiler	4	Yaşadığımız Yer	1. İnsanların hayatlarını sürdürebilmek için ihtiyaç duyduklarını fark eder.		
			2. Deprem anında gerekli ve gereksiz olan malzemeleri ayırır eder.		
			3. Deprem sonrasında gerekli olan malzemeler hakkında fikir edinir.		
			4. Çeşitli mekânlarda acil bir durumda gerekli olacak ve kullanılacak malzemeleri listeler.		
			5. Sınıf tahliye çantası oluşturulması ve malzemelerin sağlanması konusunda aktif görev alır.		
			6. Posterler hazırlayarak toplumun bu konuda bilgilenmesine destek verir.		
			10. Farklı mekânlarda bir deprem sırasında yapılması gerekenleri tartışır.		
			11. Deprem sırasında yapılması gerekenleri, deprem tatbikatında uygular.		
			12. Artçı depremlerde de deprem sırasında yapılması gerekenleri uygular.		
			13. Bir deprem sonrasında binadan tahliye yollarını bilir.		
			14. Binanın tahliye sırasında karşılaşılabilecekleri tehlikelerin farkına varır.		
			15. Binanın tahliyesi sırasında karşılaşılabilecekleri tehlikelere ilişkin yapabileceklerini açıklar.		
			5	Bölgemizi Tanıyalım	5. Sınıf tahliye çantası oluşturulması ve malzemelerin sağlanması konusunda aktif görev alır.
			6. Posterler hazırlayarak toplumun bu konuda bilgilenmesine destek verir.		
			10. Farklı mekânlarda bir deprem sırasında yapılması gerekenleri tartışır.		
11. Deprem sırasında yapılması gerekenleri deprem tatbikatında uygular.					

Bu açıdan çalışmanın amacı; sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik mitolojik inanışlarını çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Bu amaç ekseninde şu sorulara cevap aranmıştır:

- ❖ Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışları cinsiyet değişkeni açısından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- ❖ Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışları üniversite değişkeni bakımından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- ❖ Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışları sınıf değişkeni bakımından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?
- ❖ Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik inanışları afet deneyimi değişkeni bakımından anlamlı şekilde farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırma, nicel yaklaşıma göre tasarlanmış olup, tarama (survey) desenindedir. Tarama çalışmaları, geniş kitlelerin bilgi, tutum, beceri vb. özelliklerinin ortaya konulmaya çalışıldığı bir araştırma türüdür (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2013). Tarama araştırmaları aracılığıyla bir olguyu detaylı olarak tanımlamak istenildiğinden veri sayısının yüksek olması beklenilmektedir (Özdemir, 2014). Bu çalışma kapsamında da sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere ilişkin mitolojik inanışları tarama araştırmasının temelini oluşturmaktadır.

Evren-Örneklem

Çalışmanın örneklemini 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Kırıkkale Üniversitesi, Ahi Evran Üniversitesi ve Aksaray Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliği lisans programı 3 ve 4. sınıfına devam eden 252 öğrenci oluşturmaktadır. Örneklem belirlenmesinde iki aşamalı bir strateji izlenmiştir. İlk olarak uygun örnekleme yoluyla Kırıkkale Üniversitesi, Ahi Evran Üniversitesi ve Aksaray Üniversitesi araştırma kapsamına dâhil edilmiştir. İkinci aşamada ise ölçüt örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Ölçüt örnekleme, araştırma birimlerinin belirli niteliklere sahip kişiler, olaylar ve nesnelere seçilmesini sağlayan bir örnekleme türüdür (Büyüköztürk, Kılıç-Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2013). Bu araştırmada ölçüt olarak ise sosyal bilgiler lisans programında bulunma, Genel Fiziki Coğrafya ve Türkiye Fiziki Coğrafyası derslerini almış olma ve bu derslerden başarıyla geçmiş olma durumu ölçüt olarak belirlenmiştir.

Tablo 3
Çalışma Grubuna İlişkin Demografik Bilgiler

Üniversite	N	Sınıf	N	Cinsiyet	N
Kırıkkale Üni.	76	3	134	Erkek	119
Ahi Evran Üni.	96	4	118	Kız	133
Aksaray Üni.	80				
Toplam	252				

Araştırmaya 252 öğrenci katılmıştır. Katılımcıların 134'ü üçüncü sınıfa, 118'i ise dördüncü sınıfa devam etmektedir. Katılımcı profiline cinsiyet açısından bakıldığında ise, katılımcıların 119'unu erkek öğrenciler oluştururken, 133'ünü kız öğrenciler oluşturmaktadır.

Veri Toplama Aracı

Çalışma verilerinin toplanmasında alan yazın taramasının ardından araştırmacılar tarafından afet inanışlarına yönelik 5'li likert tipinde anket formu geliştirilmiştir. Alanyazın taramasında özellikle State of California Department of Conservation (2016), Etkin (2016), Dünya Sağlık Örgütü [WHO] (2016) kaynaklarından sıkça yararlanılmıştır. Tarama sonucu madde havuzu oluşturulmuş, kapsam geçerliliğini sağlamak için üç uzmanın görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan gelen dönütler neticesinde 58 maddeden 23'ü çıkarılmış, 25'i pilot uygulamada kullanılmıştır. Anket formu, Gazi Üniversitesi'nde 89 öğrenci üzerinde pilot uygulamaya tabi tutulmuştur. Pilot uygulama sonucu Cronbach's Alpha iç güvenilirlik katsayısı 0.79 olarak hesaplanmıştır. Son haline kavuşturulan anket formu, 25 maddeden oluşacak şekilde üç üniversitede uygulanmıştır.

Verilerin Analizi

Elde edilen veriler istatistik paket programı aracılığıyla analiz edilmiştir. Analize geçilmeden önce dağılımın normalliği ve varyans eşitliği varsayımı sağlanmıştır. Bu varsayımların sağlanmasında Kolmogorov-Smirnov ve Levene testleriyle sınama yapılmıştır. Varsayımların sağlanmasının ardından, betimsel istatistikler sunulmuştur. Normal dağılım gösteren ve varyans eşitliğinin sağlandığı veri türlerinde iki alt boyutlu ilişkisiz değişkenler için bağımsız t-testi, üç alt boyutlu değişkenler için ise bağımsız örneklem için tek yönlü varyans analizi kullanılmaktadır (Pallant, 2007). Bu çalışmada da varsayımların sağlanmasının ardından belirtilen istatistiksel testler kullanılmıştır.

Bulgular ve Yorum

Katılımcıların afetlere yönelik mitolojik inanışlarını belirlemek amacıyla hazırlanan ankete verdikleri yanıtların betimsel istatistikleri Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4

Afet Mitleri Anketine İlişkin Betimsel Veriler

Madde	Kesinlikle Katılıyor	Katılıyor	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum	$\bar{X}$	S
1	Bazı hayvanlar depremi önceden tahmin edebilir.						
	142 (%56,3)	91 (%36,1)	16 (%6,3)	3 (%1,2)	0	1,52	,670
2	Depremler sıcak ve yağışsız geçen dönemlerde gerçekleşir.						
	7 (%2,8)	20 (%7,9)	29 (%11,5)	86 (%34,1)	110 (%43,7)	4,08	1,057
3	Büyük depremler sabahın erken saatlerinde gerçekleşir.						
	7 (%2,8)	20 (%7,9)	53 (%21)	96 (%38,1)	76 (%30,2)	3,85	1,030
4	Deprem esnasında yer yarılıp, insanları yutabilir.						
	33 (%13,1)	82 (%32,5)	37 (%14,7)	51 (%20,2)	49 (%19,4)	3,00	1,355
5	Küçük depremlerin olması büyük depremlerin meydana gelmesini önler.						
	13 (%5,2)	55 (%21,8)	45 (%17,9)	89 (%35,3)	50 (%19,8)	3,43	1,180
6	Küçük depremlerin olması büyük depremlerin habercisidir.						
	37 (%14,7)	95 (%37,7)	51 (%20,2)	47 (%18,7)	22 (%8,7)	2,69	1,187
7	Depreme yönelik yapabileceğim bir şey olmadığı için kaygılanmama gerek yok.						
	5 (%2)	6 (%2,4)	12 (%4,8)	103 (%40,9)	126 (%50)	4,34	,840
8	Deprem esnasında en güvenli yer kapı girişlerinin altıdır.						
	17 (%6,7)	58 (%23)	41 (%16,3)	75 (%29,8)	61 (%24,2)	3,42	1,264
9	Afetlere uluslararası müdahale birçok hayat kurtarır.						
	132 (%52,4)	100 (%39,7)	9 (%3,6)	6 (%2,4)	5 (%2)	1,62	,831
10	Günümüzde dünyada depremler giderek sıklaşmaktadır.						
	40 (%15,9)	95 (%37,7)	45 (%17,9)	50 (19,8)	22 (%8,7)	2,68	1,209
11	Afet sonrasındaki cansız bedenler salgın hastalıklara neden olur.						
	51 (%20,2)	91 (%36,1)	31 (%12,3)	59 (%23,4)	20 (%7,9)	2,63	1,261
12	Afet sonrasında ürünlerin fiyatları normal dışı yükselir.						
	85 (%33,7)	119 (%47,2)	26 (%10,3)	14 (%5,6)	8 (%3,2)	1,97	,975
13	Havanın bunaltıcı derecede sıcak olması deprem habercisidir.						
	8 (%3,2)	30 (%11,9)	52 (%20,6)	85 (%33,7)	77 (%30,6)	3,77	1,106
14	Yıldız kaydıği zaman deprem olacağını düşünürüm.						
	0	6 (%2,4)	24 (%9,5)	73 (%29)	149 (%59,1)	4,45	,763

15	Depremler genellikle fakir ülkelerde meydana gelir.						
	5 (%2)	7 (%2,8)	6 (%2,4)	58 (%23)	176 (%69,8)	4,56	,838
16	Deniz suyu seviyesindeki değişiklikler deprem habercisidir.						
	22 (%8,7)	67 (%26,6)	62 (%24,6)	59 (%23,4)	42 (%16,7)	3,13	1,227
17	Afetlere yönelik zararı azaltmak için bilgi alma hakkı kısıtlanmalıdır.						
	7 (%2,8)	17 (%6,7)	12 (%4,8)	74 (%29,4)	142 (%56,3)	4,30	1,023
18	Eğer kaderinde varsa kişi afetten etkilenecektir.						
	46 (%18,3)	62 (%24,6)	29 (%11,5)	46 (%18,3)	69 (%27,4)	3,12	1,500
19	Afet öncesinde kişiler tahliye edilmeyi reddeder.						
	11 (%4,4)	49 (%19,4)	41 (%16,3)	70 (%27,8)	81 (%32,1)	3,64	1,237
20	Binamızın depremlere karşı dayanıklı olduğunu düşünüyorum.						
	21 (%8,7)	42 (%16,7)	51 (%20,2)	82 (%32,5)	56 (%22,2)	3,44	1,238
21	İnsanların günahlarından dolayı depremler olur.						
	14 (%5,6)	20 (%7,9)	18 (%7,1)	51 (%20,2)	149 (%59,1)	4,19	1,203
22	Depremlerin meydana gelmesinde yer altındaki dev yaratıkların rolü vardır.						
	14 (%5,6)	15 (%6)	7 (%2,8)	35 (%13,9)	181 (%71,8)	4,40	1,151
23	Bazı hayvanlar depremlerden önce gruplar halinde göç ederler.						
	30 (%11,9)	71 (%28,2)	67 (%26,6)	49 (%19,4)	35 (%13,9)	2,95	1,229
24	Modern ve zengin ülkelerde depremler meydana gelmez.						
	10 (%4)	4 (%1,6)	7 (%2,8)	41 (%16,3)	190 (%75,4)	4,58	,935
25	Şehirlerin getto kısımlarında yaşayan bireyler refah düzeyleri düşük olduğu için afetlerden daha çok etkilenmemektedirler.						
	11 (%4,4)	11 (%4,4)	19 (%7,5)	82 (%32,5)	129 (%51,2)	4,22	1,054

Katılımcıların verdikleri yanıtlara bakıldığında 1, 4, 6, 9, 10, 11, 12, 16, 18, ve 23. maddelerde yoğun bir şekilde yanlış inanışlara yönelindikleri görülmektedir. Bu noktada öğretmen adaylarının yanlış inanışları da ortaya çıkartılmıştır. Mitolojik inanışlara yönelen katılımcılar, hayvanlar ve afet sezgisi, afetlerde yerin ayrılıp insanları yutabileceği, sık deprem olmasının büyük depremleri önleyeceği ve depremlerinin sıklaştığını, uluslararası müdahalenin birçok hayat kurtaracağını, afet sonrasında ekonomide ve sağlık açısından anormal durumların yaşanacağını düşünmekte ve karcilik teslimiyetine yönelmektedirler.

Tablo 5

Toplam Puanlar ile Cinsiyet Değişkeni Arasındaki t-testi Sonuçları

Cinsiyet	N	$\bar{X}$	S	t	sd	p
Erkek	119	84,98	11,028	,871	250	,385
Kız	133	83,80	10,578			

Tablo 4'deki t-testi sonuçlarına göre, öğrencilerin puanları, cinsiyet değişkenine göre (Erkek-Kız) anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t(250) = ,871$; $p > .05$]. Erkek öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 84,98$ iken, kız öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 83,80$ olarak gerçekleşmiştir. Aradaki sayısal fark gruplar arası anlamlı bir farklılığa yol açmamaktadır.

Tablo 6

Üniversite Değişkenine Göre Betimsel İstatistikler

Üniversite	N	$\bar{X}$	S
Kırıkkale	76	94,55	7,754
Ahi Evran	96	81,81	7,387
Aksaray	80	77,73	9,727
Toplam	252	84,36	10,787

Analiz sonuçları, öğrenci puanlarında, üniversite değişkeni açısından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir, $F = 87,319$, $p < .05$. Başka bir deyişle, katılımcıların afet inanışlarına yönelik puanları, üniversite değişkenine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir. Bu durum, eğitim kurumlarının bireylerin mitolojik yönelimlerini etkilediğinin bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Tablo 7

Toplam Puanlar ile Üniversite Değişkeni Arasındaki Tek Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı Fark
Gruplararası	12040,493	2	6020,246	87,319	,000	Kırıkkale-Ahi Evran
Gruplar içi	17167,364474	249	68,945			Kırıkkale-Aksaray
Toplam	29207,857	251				Aksaray-Ahi Evran

Üniversiteler arası farkın hangileri arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testi sonuçlarına göre, Kırıkkale Üniversitesi grubunda ($\bar{X} = 94,55$) bulunanların, mitolojik inanışlara Ahi Evran Üniversitesi ($\bar{X} = 81,81$) ve Aksaray Üniversitesi ($\bar{X} = 77,73$) gruplarında olanlardan daha az yönelim gösterdiği belirlenmiştir. Ahi Evran Üniversitesi ve Aksaray Üniversitesi arasında da Ahi Evran Üniversitesi lehine anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır.

Tablo 8

Toplam Puanlar ile Sınıf Düzeyi Değişkenine Arasındaki Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Sınıf	N	$\bar{X}$	S	t	sd	p
3	134	85,23	11,971	1,373	250	,171
4	118	83,36	9,212			

Tablo 7'deki t-testi sonuçlarına göre öğrencilerin puanları, sınıf değişkenine göre (3 ve 4. sınıf) anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t(250) = 1,373$; $p > .05$]. Üçüncü sınıf öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 85,23$ iken, dördüncü sınıf öğrencilerinin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 83,36$ olarak gerçekleşmiştir. Aradaki sayısal fark gruplar arası anlamlı bir farklılığa yol açmamaktadır. Bu bulgu, mitolojik yönelimlerin eğitim kademesinin artmasına paralel olarak farklılaşmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 9

Toplam Puanlar ile Afet Deneyimi Değişkenine Arasındaki Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

Afet Deneyimi	N	$\bar{X}$	S	t	sd	p
Evet	137	85,03	10,561	1,080	250	,281
Hayır	115	83,56	11,044			

Tablo 8'deki t-testi sonuçlarına göre öğrencilerin puanları, afet deneyimi değişkenine göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t(250) = 1,080$; $p > .05$]. Afet deneyimi olan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 85,03$ iken, afet deneyimi olmayan öğrencilerin puanlarının ortalaması $\bar{X} = 83,56$ olarak gerçekleşmiştir. Aradaki sayısal fark gruplar arası anlamlı bir farklılığa yol açmamaktadır. Bu durum, bireylerin afetlere yönelik deneyimlerinin mitolojik yönelimleri farklılaştırmadığı şeklinde yorumlanabilir.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının afetlere yönelik mitolojik inanışlarını belirlemeyi amaçlayan bu çalışmada, eğitimciler için yararlı olabilecek sonuçlara ulaşılmıştır. Öğretmen adayları birçok maddede mitolojik inanışlara yönelmemelerine rağmen, bazı maddelerde önemli ölçüde görüş ayrılıklarına düşmüşlerdir. Bu açıdan bakıldığında, sosyal bilgiler öğretmen adayları afet bilgisi açısından bazı eksikliklere ve yanlış inanışlara sahiptirler. Bu eksiklik özellikle afetin ortaya çıkışı ve olası etkileri noktasında kendini göstermektedir. Lisans programında coğrafya disiplini kapsamındaki derslerde her ne kadar teorik olarak bu konuda aktarım yapılırsa da, bu çalışma sonucunda farklı düzeylerde de olsa mitolojik yönelimlerin halen devam ettiği görülmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde, bu farklılığı yaratan faktörlerden biri olarak eğitim kurumları göze çarpmaktadır. Çalışmanın bulgularında ulaşılan mitolojik yönelimlerin üniversiteler arası farklılık arz etmesi, afet eğitiminin aynı lisans dersleri kapsamında bile farklılaşabildiğini ortaya koymaktadır. Mitolojik yönelimlerin lisans öğrencileri arasında görülmesi önemli bir sonuç olmasına rağmen, bu inanışlar toplum içinde, küresel ölçekte de mevcudiyetini korumaktadır.

Bu savı destekleyen bir araştırma, Nogami ve Yoshida (2014) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, Büyük Doğu Japonya afetinin ardından yaptıkları ve Japon halkının mitolojik inanışlarını sorguladıkları çalışmalarında, Batı toplumları gibi Japon halkının da afetler noktasında mitolojik yönelimler gösterdiğini tespit etmişlerdir. Aynı doğrultuda Tsai (2010) de Tayvan'da öğrencilerin depremlere yönelik algılarını araştırdığı çalışmada, öğrencilerin depremlerin nedenlerine ilişkin mitolojik inanışlara sahip olduklarını, birçok hususta da bilimsel bilgi ve mitolojik inanışlar arasında kaldıklarını tespit etmiştir. Bu durum gelişmişlik seviyesine veya matema-

tiksel konuma bağlı olmaksızın bu inanışların geniş bir yayılım yelpazesine sahip olduğunun göstergelerindedir. Bu yayılımı sağlayan etkenlerden biri medya araçları olarak görülmektedir.

Bu araştırma kapsamında, uygulanan ölçme aracının maddelerinden biri olan bilgi hakkının kısıtlanması mitolojik yönelimine katılmayan öğretmen adaylarının, afetlere ilişkin bilgileri medya araçlarından edindikleri düşünülmektedir. Bunu destekler bir çalışma da Altıntaş ve diğ. (2009) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar çalışmaları sonucunda, tıp öğrencilerin afetlere yönelik inanışları kazanmalarında televizyonun, dolayısıyla medya araçlarının etkili olduğunu belirtmişlerdir. Fakat, kamu mekanizmalarının daha sağlıklı işleyiş göstermesi ve toplumsal bilincin artırılması için bu yanlış inanışların bir an önce toplumsal bellekten silinmesi gerekmektedir. Bu mitolojik inanışlar ekseninde Arnold (2006) çalışmasında, afetlere ilişkin mitolojik inanışlar ortadan kalktığında medyanın güvenilirliğinin artacağını ve acil durum yönetiminin daha bilinçli bir şekilde yürütüleceğini belirtmiştir. Bu bilinci oluşturmak için de toplumsal aktörlere önemli görevler düşmektedir.

Bu noktada, toplumun çeşitli katmanları ve araçları mitolojik inanışların toplumsal bellekten temizlenmesine katkı sağlamak için harekete geçirilmelidir. Bu durumu sağlamak için Burstein (2006) araştırmasında, afetlere yönelik uygulamaları öğretim programlarına, günlük yaşantımıza sokmamız gerektiğini ve doğru olanı öğrenmek için doğru kişilerin bu süreçlerde etkili kılınmasının gerekliliğini ifade etmiştir. Bu konu hakkında Sun (2013) çalışması sonucunda, mitolojik inanışları ortadan kaldırmada ilk atılacak adımlardan birinin bölgesel kamu görevlilerini doğru yönlendirmek için iyi yetişmiş acil durum yöneticilerinin işe alınması ve özellikle genç bireyleri hedef alan toplumsal etkinliklerin düzenlenmesi olduğunu belirtmiştir. Bunlara ek olarak, sivil toplum kuruluşlarının etkinlik düzenleme pratiklerinin hayata geçirilmesinin, mitolojik yönelimleri azaltacağı düşünülmektedir.

Bu çalışma nicel yaklaşıma uygun olarak tasarlanmıştır. Daha kısıtlı grupla ve özellikle afet deneyimi yaşamış bireylerden oluşan bir grupla nitel yaklaşıma uygun olarak da tasarlanması ve burada belirtilenlerin haricinde farklı mitolojik inanışların da ortaya çıkarılması sağlanmalıdır. Çalışma sadece sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik gerçekleştirilmiştir. Bu açıdan bakıldığında, eğitim fakültesi bünyesinde yer alan diğer lisans programlarında da gerçekleştirilmeli, böylece mitolojik inanışlara karşı bir dayanışma kültürü ortaya çıkarılmalıdır. Bu çalışmanın sınırlı kaldığı diğer bir nokta ise üç üniversitede gerçekleştirilmiş olmasıdır. Tüm bölgelerden kesit alınarak gerçekleştirilecek bir çalışma, mitolojik inanışlar sorunsalı hakkında daha net göstergeler sunabilir.

Kaynakça

- Alexander, D. E. (2007). Misconception as a Barrier to Teaching About Disasters. *Prehospital and Disaster Medicine*, 22(02), 95-103.
- Altintas, K. H., Boztas, G., Duyuler, S., Duzlu, M., Energin, H., & Ergun, A. (2009). Differences in Opinions on Disaster Myths Between First-Year and Sixth-Year Medical Students. *European Journal of Emergency Medicine*, 16(2), 80-83.
- Arnold, J. L. (2006). Disaster Myths and Hurricane Katrina 2005: Can Public Officials and the Media Learn to Provide Responsible Crisis Communication during Disasters?. *Prehospital and Disaster Medicine*, 21 (1), 1-3.
- Bhandari, R. K. (2014). *Disaster Education and Management: A Joyride for Students, Teachers and Disaster Managers*. New Delhi: Springer India.
- Burstein, J. L. (2006). The Myths of Disaster Education. *Annals of Emergency Medicine*, 47(1), 50-52.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2013). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Cashman, K. V. & Cronin, S. J. (2008). Welcoming a Monster to the World: Myths, Oral Tradition, and Modern Societal Response to Volcanic Disasters. *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, *Journal of Volcanology and Geothermal Research*, 176(3), 407-418.
- Cvetković, V & Stanišić, J. (2015). Relationship Between Demographic and Environmental Factors and Knowledge of Secondary School Students on Natural Disasters. *Journal of the Geographical Institute Jovan Cvijic*, 65(3), 323-340.
- Ellis, A. K. (2010). *Teaching and Learning Elementary Social Studies*. Boston: Pearson.
- Etkin, D. (2016). *Disaster Theory: An Interdisciplinary Approach to Concepts and Causes*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Izadkhah, Y. O. & Hosseini, M. (2005). Towards Resilient Communities in Developing Countries Through Education of Children for Disaster Preparedness. *International Journal of Emergency Management*, 2(3), 138-148.
- Johnson, V. A., Ronan, K. R., Johnston, D. M., & Peace, R. (2014). Evaluations of Disaster Education Programs for Children: A Methodological Review. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 9, 107-123.
- MEB. (2005). *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu*. Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- National Council for the Social Studies Task Force on Standarts for Teaching and Learning in the Social Studies [NCSS]. (1993). *A vision of Powerful Teaching and Learning in the Social Studies: Building Social Understanding and Civic Efficacy*. *Social Education*, 57, 213-223.

- Nogami, T., & Yoshida, F. (2014). Disaster Myths After the Great East Japan Disaster and the Effects of Information Sources on Belief in Such Myths. *Disasters*, 38(2), 190-205.
- Özdemir, E. (2014). Tarama Yöntemi. İçinde Metin, M. Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Pegem Akademi.
- Özşahin, E. & Kaymaz, Ç. K. (2013). Afet Kültürünün Değerlendirilmesine Bir Örnek: Antakya Şehri.2. Türkiye Deprem Mühendisliği ve Sismoloji Konferansı, 25-27 Eylül 2013 – MKÜ – Hatay.
- Pallant, J. (2007). *Spss Survival Manual: A Step by Step Guide to Data Analysis Using SPSS*. New York: Open University Press.
- Rodriguez, H., Trainor, J., & Quarantelli, E. L. (2006). Rising to the Challenges of a Catastrophe: The Emergent and Prosocial Behavior Following Hurricane Katrina. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 604(1), 82-101.
- Segall, A. & Helfenbein, R. J. (2008). Research on K-12 Geography Education. İçinde Levstik, L. S. & Tyson, C. A. *Handbook of Research in Social Studies Education*. New York: Routledge.
- State of California Department of Conservation (2016). “Earthquake Mythology or Don’t Believe Everything You Hear”, 2016. http://www.conservation.ca.gov/index/Earthquakes/Pages/qh_earthquakes_myths.aspx (erişim tarihi: 9. Haziran 2016).9), Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu, Çev. Zeynep Gürata, Ayraç Yayınevi, Ankara.
- Sun, L.G. (2012). “Disaster Mythology and Availability Cascades”. *Duke Environmental Law & Policy Forum*, 23,2012. <http://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1239&context=delpf> (erişim: 14 Haziran 2016).
- Tanrıkulu, M. (2014). *Coğrafya ve Kültür: Mekan-Kültür-Tarih-Coğrafi İşaret*. Ankara: Edge Akademi.
- Tsai, C. C. (2001). Ideas About Earthquakes After Experiencing a Natural Disaster in Taiwan: An Analysis of Students’ Worldviews. *International Journal of Science Education*, 23(10), 1007-1016.
- United Nations. “Hyogo Framework for Action 2005-2015: Building the Resilience of Nations and Communities to Disasters”, 2005. <http://www.refworld.org/docid/42b98a704.html> (erişim: 25 Şubat 2016).
- Wenger, D. E., Dykes, J. D., Sebok, T. D., & Neff, J. L. (1975). It’s a Matter of Myths: An Empirical Examination of Individual Insight into Disaster Response. *Mass Emergencies*, 1(1), 33-45.
- Dünya Sağlık Örgütü [WHO]. “Myths and Realities in Disaster Situations”, 2016. <http://www.who.int/hac/techguidance/ems/myths/en/> (erişim: 25 Şubat 2016)
- Zarrillo, J. J. (2008). *Teaching Elementary Social Studies: Principles and Applications*. New Jersey: Pearson Prentice Hall.